

Piet Bonquet, *Lief & leed. Prostitutie in de Eerste Wereldoorlog*. (Leuven: Davidsfonds Uitgeverij, 2015), 189 p. ISBN: 978-90-5908-609-8.

In de lange publicatielijst over de Eerste Wereldoorlog mocht een boek over prostitutie niet ontbreken. Oorlogs prostitutie in Brussel werd al in 2003 door Benoît Majerus (Université du Luxembourg) op accurate wijze geanalyseerd. In 2013 kreeg het thema ook wat aandacht dankzij de heruitgave van het oorlogsrelaas van Heinrich Wandt over de seksbeleving en andere aspecten uit het dagelijkse leven van Duitse officieren en Gentenaren tijdens de bezetting. Dat historicus en journalist Piet Bonquet deze kant van de oorlog in een prachtig geïllustreerd boek belicht, kan alleen maar worden toegejuicht.

Het werk is in vijf thematische hoofdstukken verdeeld. De eerste hoofdstukken bieden een internationaal perspectief. Ze schetsen het vooroorlogse prostitutiebeleid en discours in Europa en het antwoord van de Franse, Amerikaanse en Duitse leger top op de seksuele behoeften van hun legers. Vanaf hoofdstuk drie verschuift de aandacht naar België, naar de zone aan het front, het bezettingsgebied en het vrije gedeelte ten westen van het land. In het laatste hoofdstuk zoemt de auteur in op Poperinge (in vrij België) en Gent (in bezet België). Naast het schitterende beeldmateriaal krijgt de lezer een vlot geschreven hoofdstuk gelardeerd met verschillende boxen waarin bijkomende uitleg over de historische context of over relevante personages staat. De bibliografie over prostitutie in België is volledig maar het is jammer dat de nieuwe buitenlandse literatuur die vooral sinds de jaren '90 verscheen, onbenut is gelaten. Vooral de wetenschappelijke studies die een *bottom-up approach* promoten, zouden een belangrijke nuance hebben gebracht aan de centrale argumentatie van dit boek. Van het woord vooraf tot de laatste bladzijden wordt beweerd dat prostitutie zelden een keuze was.

Zoals vele (oudere) werken over prostitutie, beperkt dit boek zich tot de weergave van het standpunt van beleidsmakers (in dit geval de legerleiding) en sociale actoren (religieuze instellingen, abolitionistische organisaties of individuele commentatoren) en houdt het geen rekening met de arbeidsomstandigheden van vrouwen in andere economische sectoren. Aangezien het boek is gebaseerd op een literatuur die grotendeels het perspectief van de prostituees negeert, krijg je de stem van de betrokken vrouwen niet te horen. Zonder concreet bewijsmateriaal concludeert de auteur: "onder de prostituees bevonden zich meer en meer 'niet-professionele' vrouwen die genoodzaakt waren op die manier geld bij te verdienen om aan pure armoede te ontsnappen" (p. 39). Wat hij met "beroepsprostituees" bedoelt, is niet duidelijk en of zij een andere motivatie hadden dan die van "niet-professionele" of clandestiene prostituees evenmin. Het spreekt vanzelf dat economische overwegingen, en vaak regelrechte ellende, aan de basis van prostitutie lagen. Maar in welk opzicht verschilt dit van andere beroepen? Dat de analyse

beperkt is omwille van de gekozen literatuur is begrijpelijk. De auteur geeft zelf toe dat “over dit thema nog heel wat opzoekingswerk kan gebeuren” (p. 12). Het gebrek aan archiefmateriaal mag echter geen excuus zijn voor het negeren van het perspectief dat aangeeft dat armoede *agency* niet uitsluit.

Tallose recente wetenschappelijke studies over prostitutie tonen aan dat vrouwen (en mannen) zelfs in extreme situaties in staat zijn om keuzes te maken. Auteurs die op zoek gaan naar (de weliswaar schaarse of verspreid in allerlei archieven) getuigenissen van sekswerkers, komen tot de conclusie dat prostitutie heel wat materiële en niet-materiële voordelen biedt. In tijden en regio's waar de arbeidsomstandigheden van vrouwen erbarmelijk waren, bleek prostitutie vaak een interessant alternatief. Empirisch onderzoek toont aan dat prostitutie door vele vrouwen als een aantrekkelijke optie werd beschouwd. Zeker als je vergelijkt met bedelarij of met jobs die hongerlonen, uitputtende dagen, ongezonde werk-omstandigheden of vervalping betekenen of waar je te maken kreeg met discriminatie en zelfs (seksueel) geweld. De specifieke oorlogssituatie waarbij echtgenoten, verloofden, broers of vaders voor lange tijd afwezig waren, bood ook de mogelijkheid aan vrouwen om de heersende morele codes te doorbreken. Boncquet haalt interessante passages aan uit egodocumenten (b.v. “De Vlaamse meisjes hadden van bij het begin van de bezetting veel genegenheid voor de Duitse soldaten”, uit het boek van Wandt; en “de meisjes lopen zelve de soldaten na: dien morgen had zich eene aan haar venster tentoongesteld zonder hemd aan”, uit het dagboek van Virginie Loveling), maar brengt ze niet in verband met de visie die prostitutie als een vorm van bevrijding stelt.

Ook problematisch is de automatische link die tussen prostitutie en venerische ziektes wordt gemaakt. Ondanks het gebrek aan volledig cijfermateriaal staat vast dat het aantal mensen met een geslachtsziekte tijdens de oorlog hoog lag. Religieuze en seculiere autoriteiten beweerden dat prostitutie de oorzaak was, maar dit is lang niet zeker. Boncquet levert voldoende bewijzen dat de scheidingslijn tussen prostituees en niet-prostituees onduidelijk was en dat zowel mannen als vrouwen vaak liefde, vriendschap of puur seksueel genot in allerlei manieren zochten. In feite is de titel van dit boek misleidend want het vertelt veel meer over het ontspanningsleven van soldaten en officieren gedurende het gewapende conflict dan over prostitutie. Een grondige analyse van oorlogsprostitutie in België die komaf maakt met het beeld van vrouwen als weerloze slachtoffers moet nog geschreven worden.

Magaly Rodríguez García
KU Leuven